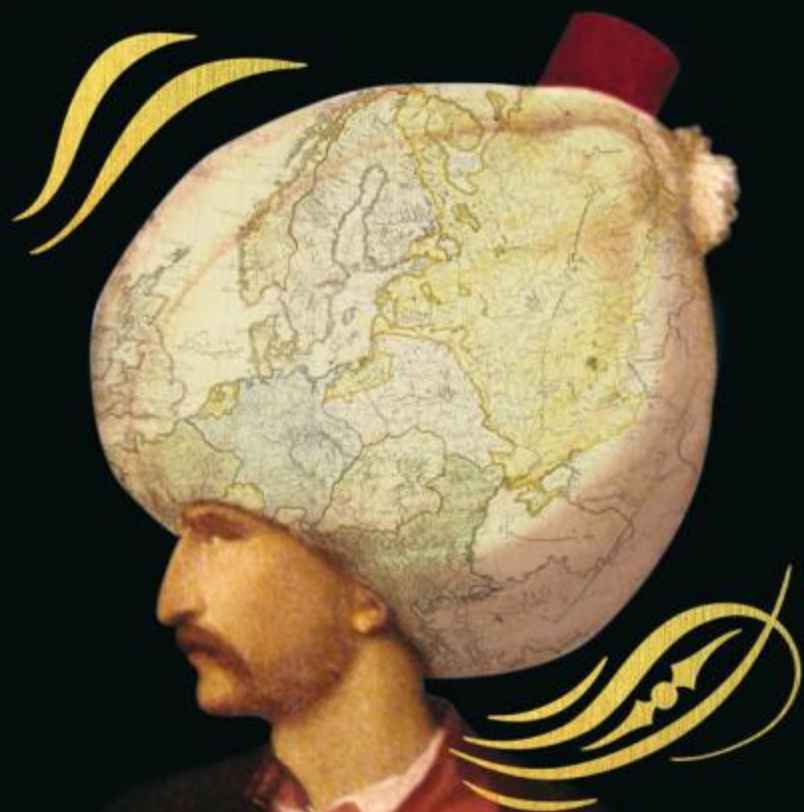

DÜNYAYA HÜKMEDEN SULTAN
KANUNİ
GERÇEKLERİN ANLATILDIĞI BİR TARİH KİTABI

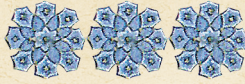

TALHA UĞURLUEL

DÜNYAYA HÜKME DEN SULTAN KANUNİ

Talha Uğurluel

YERİNDE DURMAYAN LİDER: YAVUZ SULTAN SELİM

Kanuni Sultan Süleyman'ın belki de en büyük şansı, Yavuz Sultan Selim gibi bir padişahın oğlu olmasıydı. Çünkü bu baba, idealleri söz konusu olduğunda dur durak bilmeyen, yorulmayan, her türlü fedakârlığı hiç çekinmeden sergileyebilen bir şahsiyete sahipti. Şahsının sözkonusu olduğu durumlarda son derece affedici ve hoşgörülü, ama devlet ve halkın mevzu bahis olduğu konularda asla taviz vermeyen bir şahsiyetti. Sanıyorum onun zor anlaşılmasındaki en önemli neden buydu. Bir yandan ülkeler fetheden, uzun seferlere yılmadan göğüs geren, yeri geldiğinde ordusunu bile karşısına alabilecek kadar adanmış bir ruha sahip olan Yavuz Selim, yıllarca teşriki mesaide bulunduğu, çok yakın bir adamının bile idamını onaylayabiliyordu. Onun bu davranışları, bu kararın verildiği zaman ve zemin eğer göz önüne alınmazsa tabii ki yanlış anlaşılacaktır. En kritik

Yavuz Sultan Selim, Nil kenarında
timsah avlarken

bir zaman diliminde, fitnenin kol gezdiği bir hengâmede son derece güvendiği bir sadrazamının, “Sultanım asker dönmek diler.” sözü karşısında gösterilecek en küçük bir zaaf, o seferin iptali anlamına gelmekteydi. Böyle bir durumda fitnenin başı küçükken ezilmeliydi ve fitneye sebebiyet verenlere verilecek en büyük gözdağı, bunu taşıyan ve dillendiren kişinin cezalandırılmasıydı. İşte, kriz yönetmekte oldukça mahir olan bu deha karakter, oğlu Süleyman’a hayatının en kıymetli derslerini verecektir.

Devrin siyasi yapısını çok iyi kavramış bir idareci olan Yavuz Sultan Selim, hemen yanı başlarındaki Safevîlerin dinî ve edebî propaganda yollarıyla Anadolu’ya nüfuz çabalarını da çok iyi görmüştü. O dönem için Osmanlı’nın şahsında temsil edilen değerlere en büyük saldırı Avrupa’dan ve Hristiyan tebaadan değil, İran’dan gelmekteydi. Acil önlemler alınmazsa bu fitne Anadolu topraklarını ateşe verebilirdi. İşte bu nedenledir ki Yavuz Sultan Selim başa gelir gelmez öncelikle bu gâilenin haline çalışacaktır.

O sadece bir savaş adamı değildir. Çok iyi bir eğitim almıştır. Önünde havaya uçurulan iki ayrı güvercini, iki elinde tuttuğu hançerleri havaya fırlatarak yere indirebilecek kadar nişancı, elindeki kılıçla Nil Nehri’nde dev timsahların üzerine yürüyebilecek kadar cesur, atı üzerinde dolu dizgin kovaladığı aslanı elindeki şaşperle tökezletecek ka-

Yavuz Sultan Selim aslan avında

Dünyaya Hükmeden Sultan Kanuni

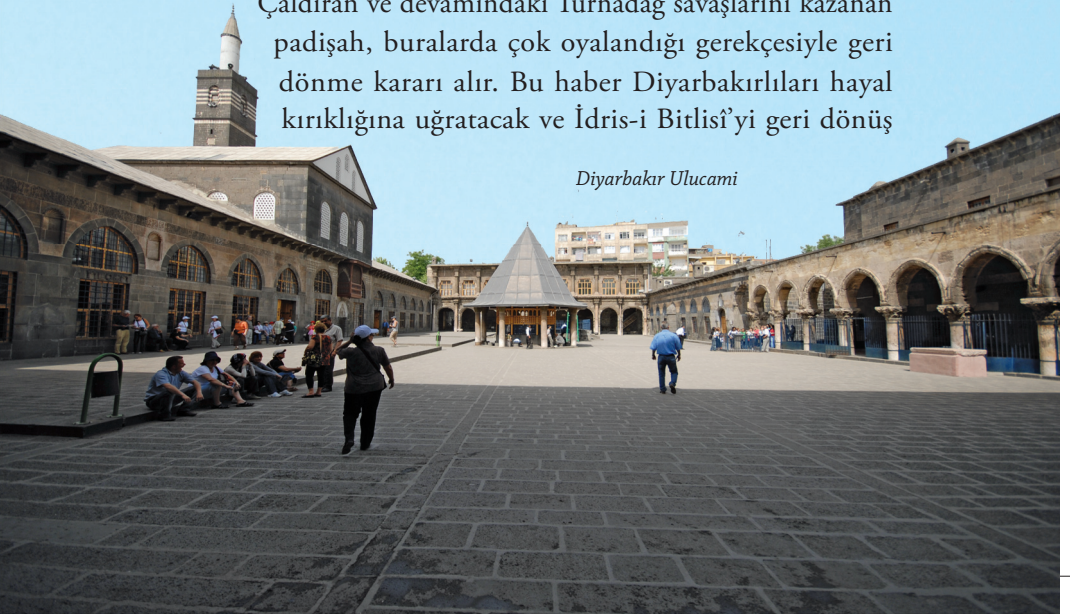
dar hırslı ve gözü karaydı. Ama silahla herşeyin halledilemeyeceğini de çok iyi biliyordu. Onun dönemine ait icraatları aslında birilerinin hakkında ortaya attıkları kan dökücü, kitle imha edici vb. iftiraları bertaraf edecek kadar açıktır.

Doğu Seferi'ne çıkarken, Osmanlı'nın derdini, tasesını, bölgenin kanaat önderlerine uzun uzun anlatacak, onları bu bölgelere göndererek halka, Osmanlı'nın ideallerini ve gayesini aktarmalarını isteyecektir. Nitekim İdris-i Bitlisî gibi nice doğulu büyük âlim, doğu ve güneydoğu halklarına Osmanlı'nın misyonunu derinlemesine aktaracak, Osmanlı orduları bu coğrafyalara girdiklerinde halktan karşı duran kimse çıkmayacaktır. Zaten doğu bölgelerinde yaşayan Kürt halkı genellikle Sünnî'dir. Safevîlerden ve onların Şii baskılarından yılmış olan halk, Yavuz'un bölgeye gelişini büyük bir sevinçle karşılayacak, Osmanlı'ya tabi olmaktan geri kalmayacaktır. Hatta bu tabiiyeti ısrarla talep eden bölgeler de bulunmaktadır. Bu bölgelerden biri de Diyarbakır ve civarıdır.

Diyarbakır halkı, Yavuz Sultan Selim'in Çaldıran Seferi'ni büyük bir sevinçle karşılamışlar, bu başarıyı, Safevîlerden kurtuluşlarına vesile saymışlardır. Osmanlı'nın bu başarısından güç bulan Diyarbakırlılar, şehirlerindeki Safevî askerlerini bir gece baskısıyla şehirden sürüp çıkaracak sonra şehir kapılarını kapatarak tam iki seneye yakın Yavuz Sultan Selim ve ordularını bekleyeceklerdir.

Çaldıran ve devamındaki Turnadağ savaşlarını kazanan padişah, buralarda çok oyalandığı gerekçesiyle geri dönme kararı alır. Bu haber Diyarbakırlıları hayal kırıklığına uğratacak ve İdris-i Bitlisî'yi geri dönüş

Diyarbakır Ulucami

Osmanlı askerleriyle Safeviler karşı karşıya

yolundaki Osmanlı ordusuna göndereceklerdir. Diyarbakırlıların bu tabiiyet talebi kendisine ulaştığında, padişah en güvendiği adamlarından Bıyıklı Mehmet Paşa'yı ordunun bir bölümüyle Diyarbakır'a gönderir. Bıyıklı Mehmet Paşa'nın şehre girişi tam bir şenlik havasında gerçekleşir. Bugün kendisi, çok sevdiği Diyarbakır'a yaptırdığı Diyarbakır Kurşunlu Camii'nin (Diyarbakırlıların tabiri ile Fatih Paşa Camii) bahçesinde yatmaktadır.

Yavuz'un diyalog arayışlarının en önemli göstergelerinden biri de Hızır Kardeşlerle olan mektuplaşmalarıdır.

Oruç ve Hızır Reis'in Akdeniz mücadelesini yakından takip eden bu ileri görüşlü devlet adamı, bu iki cesur kardeşe hem mali destek sağlamakta, hem de donanmalarına gemi göndererek düşmana karşı askerî hareketlerini desteklemektedir. Nitekim bu diyalog faaliyetleri meyvelerini, oğlu Süleyman'ın saltanat yıllarında en güzel şekilde verecektir.

Edebî kişiliği ve yazdığı şiirleriyle çevresinde hayranlık uyandıran padişah, sade yaşantısıyla da bir mutasavvıf görüntüsü çizmektedir. Toprak kaplardan yemek yiyen, oğlu Süleyman'ın, buluş döneminde biraz fazla süslenmesi üzerine, "Oğlum! Annene giyecek birşey bırakmamışsın." ikazını yapabilen bir babadır o. Ünlü Mısır Seferi'nden; nice ganimet, halifelik unvanı ve dev Memlûklü topraklarıyla dönerken gündüz vakti Üsküdar'a yanaştıklarında, orduyu konaklatacak, "Hünkârım neden bu kadar yaklaşmışken şehre girmiyoruz." sözleri üzerine, "Halk haftalardır ayakta bizi beklemektedir. Eğer gündüz şehre girersek insanlar bu başarıları bizden bilerek alkışlarlar. Halbuki bu başarılar bizden değil Allah'tandır." diyecek kadar toprak gibi mütevazıdır.

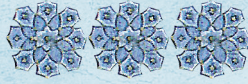
Dünyaya Hükmeden Sultan Kanuni

Son derece dindar olan bu padişah, halifeliği ve Mukaddes Emanetleri Osmanlı'ya kazandırması yanında, Allah'la ciddi bir kurbiyete sahiptir. Yakın adamı Hasan Can, ona ait nice vakaya şahit olmuş ve bunları oğluna tek tek anlatmıştır. Hasan Can'ın oğlu Hoca Saadeddin Efendi, meşhur tarih kitabı *Tâcü't-Tevârih* adlı eserinde Yavuz Sultan Selim'e ait birçok özel hatırayı bizlere tek tek aktarmaktadır. Mısır Seferi'nin icazetini gece saray kapısına gelen sahabelerden alışına, Sina Çölü'nü geçerken, önlerinde yol gösteren Peygamberimiz (SAS)'in rehberliğine, ölüm anı Allahu Teala ile olan kurbiyetine kadar nice mevzu, bu zatın dindarlığı hakkında bize ciddi bilgiler vermektedir.

Bir kişinin idamını onaylarken bile uzun uzun düşünmekten, o kişiyi kurtarmanın yollarını araştırmaktan geri kalmazdı. Ridaniye Savaşı'nı kazanıp bir süre sonra esir aldığı son Memlûk Sultanı Tomanbay'ı kazanabilmek için nice tekliflerde bulunmuş, ona Osmanlı coğrafyasında idarecilik bile teklif etmiş ama Tomanbay bunlara yanaşmamıştı. Üstüne üstlük Yavuz'un el altından gönderdiği ve kendisini isyana teşvik söylemleriyle ağız arayanlara göz kırpmış, Yavuz'un İstanbul'a dönmesiyle boşalacak meydanı doldurma kararları almıştır. Babüzzüveyle'de idam edilirken gözyaşı dökenlerden biri de Yavuz Sultan Selim olacaktır. Bu hassasiyetini abilerine de göstermekten geri kalmamıştır. Babası, II. Bayezid tahtı kendisine bıraktığında önce abilerini yerinde bırakmıştır. Ancak ciddi bir İran seferine çıkacaktır. Arkada patlak verecek en küçük bir ayrılık hareketi bu önemli seferi akim bırakacaktır. Abilerine el altından gönderdiği ve sanki Yavuz'un aleyhindeymiş gibi gözüken kişiler Ahmet ve Korkut'un ağızını arayacaklar ve ne yazık ki abilerin gizli niyetleri ifşa olacaktır.

Sekiz yıllık saltanatında devletin topraklarını üç kat büyüten, hazineyi ağzına kadar dolduran ve arkasında oğluna rakip ikinci bir aday bırakmayan Sultan Selim, ayrıca nitelikli bir kadroyu da oğluna hediye etmekteydi. Büyük devlet adamı Piri Mehmet Paşa'dan, değerli komutan Bıyıklı Mehmet Paşa'ya, ilmin zirvesi Şeyhülislam Zembilli Ali Cemalî Efendi'ye kadar işinin ehli bir kadro, genç yaşta tahta oturan idealist bir şehzadenin yanlış zeminlerde gezmesine asla izin vermeyecektir.

BİR KIRIM PRENSESİ: HAFSA HATUN

Oryantalist gelenek yıllarca Osmanlı'da padişahların çok evliliklerinden dem vurup durdu. Hatta bu zevce sayılarını korkunç sayılara kadar çıkarana da oldu. Ancak durumun böyle olmadığı, hatta bazı padişahların, o günün şartlarında birçok eş alabilecekken bir ya da ikiyle iktifa ettiği nedense hep gözardı edilmiştir. Bu tarz evlilik yaşayan padişahlardan birisi de şüphesiz Yavuz Sultan Selim Han'dır.

Genelde kaynakların ortak görüşü Yavuz'un tek ya da iki eşi olduğu yönündedir. Karışıklık, eşlerinin ikisinin de isminin Ayşe olmasından kaynaklanır. Eşlerinden birinin, Kırım Hanı Mengli Giray'ın kızı Ayşe Hafsa Hatun olduğu kesin olmakla birlikte bazı kaynaklar ikinci bir Ayşe Hatun'dan daha bahseder. Aslında Hafsa Hatun ismi Yavuz öncesinde de Osmanlı ailesinde görülen bir addır. Yıldırım Bayezid'in

eşi, Aydınoğlu İsa Bey'in kızı ve bugün Tire'de eserleri bulunan bir Hafsa Hatun da mevcuttur.

Bugün Bahariye'de bulunan Şah Sultan Cami ve müstemilatının Yavuz Sultan Selim'in kızı Şah Sultan'a ait olduğunu biliyoruz. Bu Şah Sultan'ın Kırım Hanı'nın kızı Ayşe Hatun'un kızı olduğu kesin-dir. Ayrıca Sultan Süleyman'ın Hatice adında bir kız kardeşi daha bulunmaktadır. İbrahim Paşa'yla evli olup olmadığı tartışmalı olan Hatice Sultan'ın yanında bir süre Lütfi Paşa'yla evli kalan bir diğer kız kardeşi Şah Sultan da kaynaklarda zikredilmektedir.

Yavuz Sultan Selim'in kızları yanında aslında, Şehzade Süleyman dışında üç oğlu daha dünyaya gelmiş olup, Orhan, Korkut ve Musa isimli bu çocuklar çok küçük yaşlarda vefat etmiştir.

1479 yılında doğduğu tahmin edilen Ayşe Hafsa Hatun, Kanuni'nin Alman Seferi'nden dönüşünden hemen sonra, ilk İran Seferi'ne çıkışından az önce vefat edecektir (19 Mart 1534).

Osmanlı'nın kuruluş döneminde, Yıldırım Bayezid ile Timur'un karşı karşıya geldiği Ankara Savaşı'nda her ne kadar birbirlerine düşman gibi gözükse de, ırkları, inançları ve mefkureleriyle aynı kökten beslenen Osmanoğulları ve Timuroğulları hiçbir zaman uzun süreli düşman olarak kalmayacaklardır. Nitekim, Fatih döneminden itibaren Timurlular sürekli itibarla desteklenecek, hanedana mensup üyeler İstanbul'da layıkıyla ağırLANacak ve himaye edilecektir. Bugün Eyüp Sultan haziresinin en eski kısmı sayılan adada, Çifte Gelinler Türbesi civarında Timurlu Hanedanı'nın mensupları medfundur.

Açıkcası Yavuz Sultan Selim ile Kırım Hanı'nın kızının izdivacı da bu iki köklü ailenin birleşmesi anlamına gelmektedir. Ayşe Hafsa Hatun, Trabzon Sancağı'nı saymazsak kocasıyla çok da oturup kalkabilmiş bir hanım değildir. Çünkü Osmanlı'da

Manisa'da Hafsa Hatun büstü

HAFSA SULTAN
Yavuz Sultan Selim'in Esi ve
Kanuni Sultan Süleyman'ın annesi
(? - 19 Mart 1534)
SULTAN KÜLLİYESİ KURUCUSU
MANİSA'DA: 1513 - 1520

Dünyaya Hükmeden Sultan Kanuni

bir kural vardır; şehzadesi olan bir anne, oğlu on-onbeş yaşlarına geldiğinde onunla birlikte sancağa çıkmalıdır. Anne de öyle yapacak ve şehzadesiyle çıktığı uzun sancak dönemleri dolayısıyla eşi Yavuz Sultan Selim ile pek de görüşemeyecektir.

Şehzade Süleyman'ın ilk sancak yeri annenin memleketi Kırım Kefe olacak, orada üç yıla yakın bir süre kalacaklardır. Baba Selim'in tahta geçmesiyle İstanbul'a gelecekler ama kısa bir süre sonra Manisa Sancağı'na geçeceklerdir. Oğlunun başında Manisa'ya da giden anne, oğlunun tahta geçeceği 1520 yılına kadar Manisa'daki ikametini sürdürecektir. Hayırseverliğiyle tanınan Hafsa Hatun'un Trakya Bölgesi'ndeki kendi adıyla anılan Hafsa'yı kurduğu, Manisa Sultan Külliyesi'ni inşa ettirdiği, Rodos Seferi'ne destek olmak için Marmaris

Manisa Külliyesi girişi

Talha Uğurluel

Kervansarayı'nı yaptırdığı, ayrıca Urla'ya da bir mescid inşa ettirdiği bilinmektedir.

Anne Hafsa Hatun ile Manisa'ya gönderilen Şehzade Süleyman'ın babasının İran Seferi'nde İstanbul'da, uzun Mısır Seferi'nde ise annesiyle Edirne'de kaldığını biliyoruz. Hatta babasının vefatıyla tahta geçtikten sonra annesi bir süre daha Edirne'de kalmış, hayır işleriyle uğraşmıştır. Adıyla anılan Hafsa Şehri'ni de bu dönemde donatmıştır.

Onun büyüklüğünü anlatmaya sadece Manisa Mesir Vakfı yetecek ve artacaktır. Ciddi rahatsızlandığı bir dönemde, hiçbir hekimin derdine çare bulamadıkları bir zamanda, İstanbul Sümbül Sinan Tekkesi'nin önemli simalarından, ayrıca Manisa Sultan Külliyesi'nin baş hocalarından Merkez Efendi Valide Sultan için bir şifa macunu hazırlayacaktır. Bugün Mesir Macunu olarak bildiğimiz bu ilaç, Hafsa Hatun'u ayağa kaldıracaktır. O da toplumun annesi olma keyfiyetiyle, "Bu şifadan bütün insanlık istifade etsin ve benim külliye kiyamete kadar halka saçılınsın" vasiyetini yapacak ve bunun vakfını kuracaktır. Bu büyük hayır, yüzyıllar geçmesine rağmen hiçbir aksaklığa uğramadan her sene tatbik edilmeye devam etmektedir. Sadece şu

Merkez Efendi mesir macunu hazırlıyor

Dünyaya Hükmeden Sultan Kanuni

Manisa Sultan Cami

örnek bile Osmanlı kadınlarının asaletini, toplumun hayrını hedefleyen yaşantı anlayışlarını göstermeye yeter.

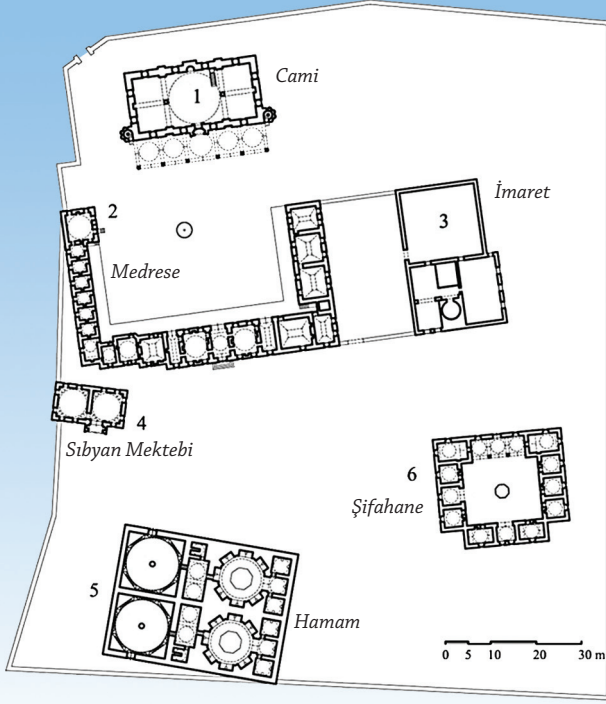
Hafsa Sultan'ın Manisa Külliyesi, 1520'lerde temeli atılmış bir yapılar topluluğudur. Külliye içinde cami, sıbyan mektebi, hankâh, imaret ve iki adet de medrese bulunmaktadır. Hafsa Hatun'un vefatından sonra oğlu tarafından külliye bir hamamla bir adet bimarhane eklenmiştir. Yunanlıların Manisa'yı işgal ve terk dönemlerinde çıkardıkları yangınlardan Sultaniye Külliyesi de nasibini alacak hankâh ile imaret kullanılamaz hâle getirilecektir. Külliye ait medreselerden birisi ise (Tekke Medresesi) 1934-35 yıllarında dönemin Manisa Valisi Murat Germen tarafından yıktırılmıştır. Son yıllardaki kazı çalışmalarında her ikisinin de temelleri tespit edilmiştir.

İbrahim Hakkı Konyalı'nın, vakıf eserlerimizin ciddi bir tahribata uğradığı bu dönemde Sultaniye Külliyesi'yle ilgili *Vakıflar* dergisinde kaleme aldığı satırları son derece manidardır:

“Altmış yetmiş sene evveline kadar, Hafsa Sultan'ın bıraktığı heybetli ve haşmetli külliye ayakta idi... İmaret, bütün teşkilatıyla yerini bir viraneye bırakmış, dârüşşifanın, medreselerin, tabhane, dershane

Talha Uğurluel

Dünyaya Hükmeden Sultan Kanuni

ve hamamların kubbeleri çökmüş, baykuşlara tünek olmuştu. Yıkılan imaret ve hankâhın (tekke) enkazı, dârüşşifanın ve hamamların önleri ve kubbelerinin eteklerini birer dağ yavrusu gibi altlarına almıştı. Mimarisi bakımından çok enteresan, muhteşem çinili ve mihraplı olan cami tam on sene saman deposu yapılmıştı. İnsanın elini süremeyeceği ahşap süsleri, nakışlar, hatta eşsiz Kur’ân cüzleri samanların, tozların altında kalmıştı!”

Mimarlığını Acem Ali’nin yaptığı eser 1523 yılının Ramazan ayında ibadete açılmıştır.

Caminin giriş kapısı üzerinde, aynen Konya Mevlana Tekkesi’nin girişinde olduğu gibi; sülüs yazıyla, “Bu mekân âşıkların kıblesi oldu, her kim buraya eksik gelirse tamam olur.” ibaresi bulunmaktadır.

Giriş kapısı üzerinedeki Arapça kitâbede ise;

“Ümmü’s-Sultan Süleymani’l-mekîn

Kad benet lillâhi beyte’s-sâcidîn